

XORIY DAVLATLARDA HARBIY XAVFSIZLIKNI TA'MINLASHDA QUROLI KUCHLARNING O'RNI

Xashimov Farxod Burievich

O'R QK Akademiyasi katta o'qituvchisi

МЕСТО ВООРУЖЕННЫХ СИЛ В ОБЕСПЕЧЕНИИ ВОЕННОЙ БЕЗОПАСНОСТИ ЗАРУБЕЖНЫХ ГОСУДАРСТВ

Хашимов Фарход Буриевич

старший преподаватель Академии ВС РУ

THE PLACE OF THE ARMED FORCES IN ENSURING THE MILITARY SECURITY OF FOREIGN STATES

Khashimov Farxod Burievich

*senior Lecturer of the Academy of the Armed Forces of the
Republic of Uzbekistan*

<https://orcid.org/0009-0003-2865-935X>

+998994741807

Annotatsiya: Maqolada xorijiy davlatlarning harbiy komponentlarini harbiy kuch davlat va boshqa siyosiy subyektlar tomonidan amalga oshirilgan islohotlar ularga zamonaviy qiyofa berish, jangovar va safarbarlik shayligi, operativ va jangovar tayyorgarlik darajasi, holati ularga yuklatilgan vazifalarni tinchlik davrida xorijiy davlatlarning harbiy xavfsizligini ta'minlash yo'nalishlari bo'yicha milliy xavfsizlik konsepsiyasini ta'minlash uchun asosiy tarkibiy elementlarini bajarish qobiliyatini tavsiflaydi.

Kalit so'zlar: harbiy xavfsizlik, urush, harbiy kuch, harbiy kompaniya, harbiy-siyosiy, qurolli kuch, davlat, siyosiy, iqtisodiy, texnologik, qobiliyat, tizim, yumshoq kuch, inqirozli vaziyat, qurolli zo'ravonlik.

Аннотация: В статье рассмотрены реформы, реализуемые государством и другими политическими субъектами военных компонентов зарубежных стран, придание им современного вида, боевая и мобилизационная готовность, уровень оперативной и боевой готовности, а также состояние поставленных задач. Пониманию обеспечения военной безопасности зарубежных стран в мирное время характеризующих способность выполнять основные структурные элементы, концепции на направлениях обеспечения национальной безопасности.

Ключевые слова: военная безопасность, война, военная сила, военная компания, военно-политика, вооруженные силы, государство, политика, экономика, технология, потенциал, система, мягкая сила, кризисная ситуация, вооруженное насилие.

Annotation: In The article, the reforms implemented by the state and other political entities of the military components of foreign countries, giving them a modern look, combat and mobilization readiness, the level of operational and combat readiness, and the status of the task assigned to them, ensure the military security of foreign countries in peacetime. Describes the ability to perform the main structural elements to ensure the concept of national security in the directions of provision.

Key words: military security, war, military force, military company, military-political, armed force, state, political, economic, technological, capability, system, soft power, crisis situation, armed violence.

Kirish. Mudofaa sohasida davlatning milliy manfaatlarini himoya qilish uchun mamlakatning harbiy xavfsizligini birgalikda ta'minlashga qodir kuchlar, vositalar va organlar yaratiladi. Ularning faoliyati umumiy maqsadlar, vazifalar va amalga oshirish usullari bilan birlashtirilgan, yagona normativ-huquqiy baza va milliy xavfsizlikni ta'minlashning umumiy tamoyillariga asoslanadi hamda yagona boshqaruv tizimida amalga oshiriladi [1].

Harbiy xavfsizlik - milliy xavfsizlikning ajralmas qismi, eng muhim tarkibiy qismi bo'lib, u mamlakatning mudofaa qobiliyatining holatini va uning milliy manfaatlarini qurolli zo'rvonlik orqali himoya qilishni ta'minlash qobiliyatini belgilaydi.

Harbiy xavfsizlik davlatning urush boshlanishiga, urushga jalb qilinishiga qarshi turish qobiliyatini va u sodir bo'lgan taqdirda mamlakatning milliy xavfsizligi uchun zarar va halokatli oqibatlarini minimallashtirish qobiliyatini tavsiflaydi. [2, 9]

Harbiy xavfsizlikning zarur darajasiga davlat institutlarining maqsadli va muvofiq-lashtirilgan sa'y-harakatlari natijasida shakllangan sof harbiy va siyosiy-diplomatik, iqtisodiy, ma'naviy-psixologik va boshqa tarkibiy qismlarning butun majmuasi mavjud bo'lganda erishiladi.

Harbiy komponent harbiy kuchdan mumkin yoki haqiqiy foydalanish orqali harbiy xavfsizlikni ta'minlash uchun yaratilgan jamiyatning harbiy tashkilotini o'z ichiga oladi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya.

Ikkinchi ta'rif eng mazmunli hisoblanadi, chunki u harbiy kuchning muhim xususiyatlarini aks ettiradi. Axir, bu haqiqatan ham siyosiy sub'ektlar o'z maqsadlariga erishish uchun foydalanadigan qurolli majburlash vositalaridir.

Harbiy kuch tushunchasining ikkinchi va uchinchi formulalari uning tuzilishini belgilashda birlashtirilgan. Harbiy kuchning tarkibiy elementlari quyidagilardan iborat: [3, 12-14]

1) davlatning qurolli kuchlari va (yoki) boshqa siyosiy subyektlarning qurolli otryadlari;

2) davlatning boshqa qo'shinlari va harbiy tuzilmalari va boshqa siyosiy subyekt tuzilmalar;

3) davlat va boshqa siyosiy subyektlarning harbiy boshqaruv organlari.

Harbiy kuchning beshta xususiyatini ajratib ko'rsatish mumkin:

1) o'lchashda harbiy kuch maksimal yoki haqiqiy qiymat bo'lishi mumkin. Maksimal qiymat potentsial rivojlanish darajalarida ifodalanadi, ya'ni, davlatning imkoniyatlari (harbiy, iqtisodiy, ilmiy va boshqalar). Harbiy kuchning haqiqiy miqdori odatda maksimaldan pastroq. Bu armiyaning jangovar tayyorgarligi darajasi va harbiy-siyosiy rahbariyatning harbiy kuchdan samarali foydalanish qobiliyati bilan bog'liq. [4]

2) harbiy kuchning uni qo'llash jarayonida o'zgaruvchanligi. Harbiy kuchdan maqsadli foydalanishning boshlanishi bilan uning miqdoriy va sifat ko'rsatkichlari pasaya boshlaydi. Bu davlat qurolli kuchlarining urush davridagi faoliyatiga juda jiddiy ta'sir ko'rsatadi;

3) harbiy kuch ishlatishning mamlakatdagi va dunyodagi harbiy-siyosiy vaziyatning holatiga bog'liqligi. Har qanday siyosiy maqsadlarga erishish uchun harbiy kuchdan haqiqiy foydalanish qurolli zo'rvonlikdir. Boshqa vositalar muvaffaqiyatsizlikka uchraganda, u davlatning oxirgi chorasidir;

4) rivojlangan G'arb mamlakatlarida harbiy kuchlarni «tijoratlashtirish» tendentsiyasi, xususi harbiy kompaniyalar sonining juda tez o'sishi. Shunday qilib, Barak Obama prezidentligining dastlabki 9 oyida AQSh Mudofaa vazirligining armed security contractors soni 3184 – 10 712gacha, 236 foizga oshdi. Hozirda AQSh qurolli kuchlarining xususi shartnoma xizmatchilar soni, turli hisob-kitoblarga ko'ra, 22 dan 30% gacha. Va bu Davlat departamenti yoki Markaziy razvedka boshqarmasida ishlaydiganlarni hisobga olmagan holda. [5]

Muhokama. Qurolli to'qnashuvlarning oldini olish va turli siyosiy sub'ektlar o'rtasidagi munosabatlarni rivojlantirish uchun tinch sharoitlarni saqlash zamonaviy sharoitda g'alaba emasmi? Tabiiyki, bunday g'alabaning kafolati hali ham davlatning haqiqiy kuchi, shu jumladan uning harbiy tarkibiy qismidir. Asosiy muammolar yuzaga kelganda, kamdan-kam odam zaif deb hisoblaydi. G. Grotiusning formulasi "si vis pacem, para bellum" ("tinchlik istasang, urushga tayyorlan") bu kontekstda biroz boshqacha ma'no kasb etadi, chunki yetarlicha harbiy kuch boshqa vositalar bilan birga ikki tomonlama, mintaqaviy va global miqyosda foydali mavqega ega bo'lgan mamlakat u yoki bu narsani ta'minlaydi.

Dunyoning turli burchaklarida mojaro zonalari saqlanib qolmoqda. Qurollarni, birinchi navbatda, sifatini yaxshilash davom etmoqda. Mojarolarning manbalari terrorizm, jinoyatchilik, neofashizmning keng tarqalgan ko'rinishlari, ekstremizm va separatizmdir. [6, 21-24]

Mumkin bo'lgan harbiy to'qnashuvlar va urushlarning sanab o'tilgan manbalari ularni faqat kuch ishlatish bilan oldini olish mumkin emasligini ko'rsatadi. Avvalo, siyosiy, iqtisodiy va texnologik yechimlar kerak;

XXI asrning so'nggi o'n yil ichida, nizolashayotgan tomonlarga bevosita aloqador bo'lmagan shaxslarga jiddiy zarar etkazishi mumkin bo'lgan qurollarning ayrim turlaridan foydalanishga qonuniy cheklovlar va taqiqlarni joriy etish bo'yicha real qadamlar xarakteridir. Yadro, kimyoviy va bakteriologik qurollarni cheklash bo'yicha ko'p tomonlama va ikki tomonlama asosda ma'lum choralar ko'rildi. Mahalliy biogeotsenozning buzilishi butun sayyora ekotizimiga ta'sir qilganligi sababli, bir davlatning boshqa davlatga ekologik zarar yetkazadigan qasddan harakatlari xalqaro jinoyat hisoblanadi.

Natijalar. Shunday qilib, harbiy tahdidning oldini olish va mumkin bo'lgan tajovuzkorni to'xtatishning asosiy vositasi davlatning harbiy qudratini namoyish etishdir. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, u ko'pincha davlatlar o'rtasidagi munosabatlarda qo'llaniladi va ma'lum sharoitlarda to'g'ridan-to'g'ri qurolli zo'ravonlikka murojaat qilmasdan aniq siyosiy maqsadlarga erishishga imkon beradi.

Shu bilan birga, tarix urushning oldini olish uchun mo'ljallangan harbiy kuch namoyishi mojaro ko'lamining kengayishiga hissa qo'shgan va dushmanni noadekvat oldini olish choralari ko'rishga undagan ko'plab misollarni biladi. Bu harbiy kuchni namoyish etish muammosi va undan foydalanish qat'iyati qo'shimcha, chuqur izlanish va amaliyotda sinovdan o'tkazishni talab qilishidan dalolat beradi.

Birinchidan, harbiy kuchning prognozi strategik to'xtatib turishda qo'llaniladigan harbiy kuchning bir shaklidir.

Ikkinchidan, bu davlatning diplomatik sa'y-harakatlarining davomidir, chunki bu holda harbiy kuch qurolli zo'ravonliksiz "ishlatiladi".

Harbiy kuchning namoyishi quyidagilarning mavjudligini talab qiladi:

1) davlat - "namoyish qiluvchi";

2) davlat - "tomoshabin";

3) ikkinchisiga (boshqalarga) nisbatan birinchisining ma'lum "namoyishli" harakatlari. Bunday holda, "tomoshabin" (mamlakat yoki mamlakatlar guruhi) to'g'ridan-to'g'ri yoki bilvosita ko'rsatiladi:

a) "namoyishchi" bilan muloqot qilish shakllariga qanday o'zgartirishlar kiritish kerak;

b) nima qilish kerak yoki aksincha, qanday choralar ko'rilmaligi kerak, chunki ular jazolanadi.

Tarixiy tajriba shuni ko'rsatadiki, harbiy kuchni namoyish qilish: tinchlik sharoitida; qarama-qarshiliklarning kuchayishi sharoitida (mojaroning paydo bo'lishi va mojarodan oldingi holat); harbiy mojaro paytida.

Ko'p sonli etnik va konfessiyalararo nizolar harbiy kuchlardan foydalanishda o'ziga xos o'zgarishlarni - tinchlikni saqlashni keltirib chiqardi. Bu - bir vaqtning o'zida harbiy siyosat va harbiy san'atning yangi hodisasi. [7, 33-36]

Hozirgi sharoitda harbiy kuch ishlatish urushdan boshqa shakllarda amalga oshirilishi kerak. Bularga operatsiyalar kirishi mumkin:

- bir qator mamlakatlarda tinchlik, hamda elementar tartibni saqlash (tinchlikni o'rnatish, tinchlik qurish, tinchlikni saqlash va nihoyat, to'g'ridan-to'g'ri qurolli aralashuv shakli sifatida tinchlikni ta'minlash);

- xalqaro terrorizm, narkotrafik, kontrabanda va uyushgan jinoyatchilikning boshqa shakllariga qarshi kurashish;

- noqonuniy qurolli guruhlarini aniqlash, yo'q qilish va qurolsizlantirish, magistral transport arteriyalari va mahsulot quvurlarining normal ishlashiga jinoiy hujumlardan himoya qilish;

- xavfli hududdan aholini evakuatsiya qilish;

- mojarolar va tabiiy ofatlar yuz bergan davlatlar va xalqlarga gumanitar yordam ko'rsatish;

- nizolashayotgan tomonlarni nazorat qilish, chegaralash va monitoringini olib borish hamda siyosiy kelishuvga erishish;

- chegarani qo'riqlash uchun itifoqchi suveren davlatlarga harbiy yordam ko'rsatish;

- qurollarni boshqarish bo'yicha va hokazo.

Albatta, bu tadbirlarda harbiy kuch bilan bir qatorda diplomatik, iqtisodiy, gumanitar va boshqa vositalarning butun arsenalidan faol foydalanilmoqda.

Hozirgi vaqtda huquqiy davlat va demokratik fuqarolik jamiyatining rivojlangan shakllariga ega bo'lgan ijtimoiy tizimlarga xos bo'lgan mutlaqo boshqacha, sivilizatsiyalashgan variant - fuqarolik nazorati tobora ommalashib bormoqda. Davlat bu holatda harbiy kuch ishlatish bo'yicha to'liq monopoliyaga ega emas va ikkinchisi nafaqat davlat tuzilmalarining, balki barcha fuqarolarning, ularning birlashmalari va tashkilotlarining hayotiy manfaatlarini himoya qilishga qaratilgan. Harbiy kuchlar ustidan ham siyosiy hokimiyat, ham jamoatchilik tomonidan, shu jumladan xalqaro nazoratning rivojlangan tizimi yaratilmoqda. Shu bilan birga, faoliyati Shveysariya qonunchiligiga asoslangan xalqaro jamg'arma bo'lgan Jenevadagi Qurolli Kuchlarni demokratik nazorat qilish markazini eslamalik mumkin emas. Bu xavfsizlik sektorini isloh qilish va xavfsizlik sektorini boshqarish sohasida yetakchi tashkilotdir. Markaz 54 ta a'zo davlat va 4 ta doimiy kuzatuvchidan iborat. Jeneva Qurolli Kuchlarni Demokratik Nazorat Markazi o'z faoliyatini davlatda tinchlik o'rnatishning zaruriy sharti bo'lgan xavfsizlik, taraqqiyot va qonun ustuvorligi kabi sohalarga yo'naltiradi.

Xorijiy davlatlarning milliy xavfsizlik konsepsiyasida qayd etilganidek, harbiy xavfsizlik birinchi navbatda siyosiy-diplomatik, axborot va boshqa noharbiy usullarga tayangan holda yetarli darajada ta'minlanadi. Qurolli Kuchlar davlat mustaqilligi, hududiy yaxlitligi va suverenitetining kafolati bo'lib qoladi. Qurolli Kuchlar hamda barcha jangovar va ta'minot tizimlari faoliyati uchun zarur bo'lgan normativ-huquqiy bazani shakllantirish yakunlandi. Amalga oshirilgan islohotlar ularga zamonaviy qiyofa berish, tuzilmasi va sonini optimallashtirish imkonini berdi. Jangovar va safarbarlik shayligi, operativ va jangovar tayyorgarlik darajasi, shaxsiy tarkibning ma'naviy-ruhiy holati ularga yuklatilgan vazifalarni hal etish imkonini beradi.

Xulosa. Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash kerakki, harbiy kuch davlat va boshqa siyosiy sub'ektlar tomonidan o'z maqsadlariga erishish

uchun qo'llaniladigan qurolli majburlash vositalari majmuidir. Davlatning harbiy kuchi qonuniydir va qurolli kuchlar, boshqa harbiy tuzilmalar va harbiy qo'mondonlik organlaridan iborat. U o'ziga xos xususiyatlarga ega va muhim funktsiyalarni bajaradi.

So'nggi yillarda dunyoda ro'y berayotgan o'zgarishlar siyosiy va boshqa maqsadlarga erishishning samarali vositasi sifatida harbiy kuchning roli va o'rnini qayta ko'rib chiqishga olib keldi. Miqdoriy parametrlarning biroz kamayishi bilan uni qo'llash variantlari soni ortadi, qo'llaniladigan usullar, vositalar va texnologiyalarning sifat xususiyatlari o'zgaradi. Mamlakatimizda harbiy kuch davlat harbiy xavfsizligining asosiy tarkibiy elementi hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Ўзбекистон Республикаси Конституцияси - Тошкент, Ўзбекистон-2003 йил. 10-15 бет.

1. Ахмедов, В. М. Роль армии в общественно-политическом развитии арабских государств Ближнего Востока // Вестн. аналитики. — 2008. — № 4. — С. 91—99.

2. Балахонцев, Н. Зарубежные методы оценки потенциала стран / Н. Балахонцев, А. Кондратьев // Зарубежное воен. обозрение. — 2010. — № 11. — С. 101—104.

3. Белоус, В. С. Оружие XXI века / В. С. Белоус // Междунар. жизнь. — 2009. — № 1. — С. 104—109.

4. Военный энциклопедический словарь. — М.: ЭКСМО, 2007. — 1024 с.

5. Волошко, В. С. Основы военной политики и обеспечения военной безопасности Российской Федерации: учеб. пособие / В. С. Волошко, В. И. Лутовинов, Ю. Н. Мотин. — М.: Изд-во РАГС, 2009. — 182 с.

6. Лутовинов, В. И. Военно-политические процессы в мире и в России: учеб. пособие / В. И. Лутовинов, Ю. Н. Мотин. — М.: Изд-во РАГС, 2010. — 142

7. Матрошило, И. Ф. Роль и место демонстрации военной силы в системе военной безопасности государства / И. Ф. Матрошило // Наука и нац. безопасность. — 2007. — № 4. — С. 2—5.